

Особливості функціонування двоскладного спонукального речення в ранньоніованглійській мові.

У сучасній лінгвістиці залишається актуальним осмислення природи і суті спонукального речення. Обрання двоскладного спонукального речення в ранньоніованглійській мові з двома граматичними центрами: номінативним, (представлений займенником-підметом) і дієслівним (представлений дієсловом-предикатом у формі імператива) послужило **об'єктом** нашого дослідження.

Мета нашої статті є визначення функціонального навантаження порядку слів у двоскладному спонукальному реченні в ранньоніованглійській мові.

Предмет дослідження складають аранжування конститuentів порядку слів у двоскладному спонукальному реченні в ранньоніованглійській мові.

Номінативний центр англійського спонукального речення є слабким елементом стосовно дієслівного. Один із доказів цьому те, що він має розширення у виняткових випадках, тоді як відсутність розширення дієслівного центру є винятком, що робить дієслово-предикат фактично центром речення.

Звертання в двоскладному спонукальному реченні разом з особовим займенником 2-ої особи однини/множини розширюють номінативний центр англійського спонукального речення, утворюють групу підмета [2: 199]:

Beseech you, sir, be merry; you have cause,

So have we all, of joy; for our escape

Is much beyond our loss (Shakespeare, Tempest II).

Визначення порядку слів як простого розташування слів/ словосполучень відповідно до правил певної мови веде до його атомістичного вивчення і розуміння [4; 7]. І, навпаки, уявлення про порядок слів як невід'ємного феномена при породженні мовленнєвого акту в зв'язку з його лінійністю призводить до аналізу порядку слів із функціональних позицій, тому що будь-який мовлений засіб служить для вираження комунікативної функції.

Традиційно прийнято розрізняти прямий порядок слів, коли підмет (S) передує дієслову-предиката (V), і непрямий, або зворотній, де дієслово-предикат передує підмета.

У сучасних синтаксичних студіях використовують типологію основного порядку слів, побудовану на трьох критеріях [3: 42]:

- 1) наявність/відсутність післяйменників;
- 2) пре-/постпозицію означувального слова (речення) по відношенню до слова (речення), яке воно модифікує;
- 3) відносний порядок суб'єкта, дієслова та об'єкта.

Згідно з цими критеріями Дж. Грінберг виокремлює три домінуючі типи порядку слів: SVO, SOV, VSO [1].

Крім основних типів порядку слів, багато авторів дають також матричний опис порядку слів. Так, А. Шенон [9: 9], наприклад, виділяє шість постійних моделей порядку слів імперативного речення у ранньоніовоанглійській мові:

1. V;
2. V + S;
3. V + O;
4. V + Adv;
5. V + S + O;
6. V + S + Adv.

В. В. Михайленко, аналізуючи вищезазначені моделі, виділяє 15 моделей, які можуть варіюватися в залежності від розташування основних компонентів речення [2: 204].

У результаті аналізу нами було встановлено основні моделі порядок слів у двоскладному спонукальному реченні:

1. V + S (*Drink, servant-monster. Shakespeare, Tempest III*);
2. S + V (*Beseech you, sir, be marry. Shakespeare, Tempest I*);
3. V + S + O (*Wipe thou thine eyes. Shakespeare, Tempest I*);
4. S + V + O (*Servant-monster, drink to me. Shakespeare, Tempest III*);
5. V + S + Adv (*Be you quiet, monster. Shakespeare, Tempest IV*);
6. S + V + Adv (*Nay, good my lord, be not angry. Shakespeare, Tempest I*).

Отже, речення з V + S порядком слів займають домінуюче положення в синтаксичній парадигмі, тоді як структура S + V знаходиться на її периферії. Якщо спонукальне речення виділяється як самостійна одиниця, а не як трансформ розповідного речення, то необхідно визнати порядок основних компонентів двоскладного спонукального речення V + S нормою. Відхиленням від норми можна вважати S + V порядок основних елементів, що розвився, на наш погляд, у спонукальному реченні за аналогією з розповідним реченням, однак специфіка дієслова-предиката – його форма і семантика – зумовила стабілізацію особливого порядку слів, що став диференційною ознакою спонукального речення. Дане положення дозволяє уточнити структурну особливість спонукального речення і виокремити його специфічні риси порядку слів. Очевидно, думка про те, що порядок слів у спонукальному реченні із займенником-підметом у своїй структурі інвертований (V + S) не знаходить підтвердження в процесі дослідження спонукального речення як структурно-автономної одиниці серед інших типів речення. Ми вважаємо, що порядок слів виконує граматичну функцію при розмежуванні типів речення і виступає маркером визначеного типу речення.

Дієслово-предикат двоскладного спонукального речення займає початкову позицію майже в 80% від загального числа випадків використання. А. Режкевич вважає, що відповідно до комунікативного принципу, елементи, які несуть нову інформацію у процесі породження мовлення найбільше наголошені, тому в структурі речення вони займають кінцеву позицію. Елементи менш інформативні, що містять у собі вже відоме, як правило, ненаголошені і розташовуються на початку речення, у відповідності до своєї інформативної цінності елементи розташовуються за схемою [6: 61-62]:

Datum (відоме, дане) – Novum (невідоме, нове).

При застосуванні цієї схеми у процесі аналізу порядку слів спонукального речення виникає протиріччя, що полягає в тому, що Datum – Novum будова відповідає темо-рематичній структурі компонентів у реченні, тоді як спонукальному реченню властиве ремо-тематична структура. У V + S структурі дієслово-предикат нове; у S + V структурі займенник-підмет новий, тому що уточнює адресата спонукування при відомій дії, що вимагає виконати/не виконати. Розбіжність між неспонукальним і спонукальним реченнями полягає в тому, що перше характеризується об'єктивним порядком слів, а друге – суб'єктивним, тобто залежним від учасників комунікації й умов її реалізації. У спонукальному реченні міститься спонукування до виконання/невиконання визначеної дії, виражене імперативною формою, що є найважливішим конституентом рематичної частини і пояснює його початкову позицію. Такий порядок слів є нормою і, як правило, незалежний від впливу ситуації або контексту використання. У випадку вживання займенника-підмета, у препозиції такий порядок слів залежний від ситуації або контексту, що здатні викликати таку інверсію [2: 210].

Drink, servant-monster, де дієслово-предикат *drink* нове, а займенник-підмет *servant-monster* у спонукальному реченні йде за дієсловом-предикатом. У такий спосіб адресат спонукування – завжди відомий. Займенник-підмет поступається дієслову-предикату в ремо-тематичній будові початковою позицією, тому що основна інформативна цінність спонукального речення закладена в дієслові-предикаті. Мабуть, це один із головних чинників спонукальних речень, що викликали появу односкладних речень, з дієслівним граматичним центром.

У багатьох випадках можливе використання займенника-підмета в початковій позиції. Чи означає це, що рематичною частиною речення стає займенник-підмет, а не дієслово-предикат? По-перше, спонукування, виражене імперативною формою дієслова, як і раніш, залишається в фокусі зацікавлення комунікантів, тому в більшості випадків дієслово-предикат залишається рематичною частиною речення і має основний наголос у реченні; по-друге, у деяких випадках, коли початкова позиція займенник-підмет вказує на те, що при ситуації, яка створилася, було необхідне уточнення наказу спонукування, тоді займенник-підмет виступає ремою речення і повинен нести основний наголос. Стилїстичний аналіз тексту, де вживається спонукальне речення з S + V порядком слів, виявляє емоційну характеристику спонукування. У даному випадку, Б. Якобсон підкреслює емоційне забарвлення спонукування і вважає, що препозиція займенника-підмета підкреслює емфазу спонукування [5: 201-202]:

Sir, have pity;

I'll be his surety (Shakespeare, Tempest I).

Емфатичне використання того або іншого елемента речення зумовлено бажанням мовця виділити його як найбільш головний у процесі мовлення. Емфаза для свого вираження використовує різноманітні засоби – як сегментні, так і супraseгментні – лексико-граматичні класи слів, порядок слів, наголос, інтонація. Якнайбільш регулярний засіб емфази при аналізі спонукального речення в ранньомовноанглійській мові можна виділити порядок слів.

Емфатичний елемент стає наголошеним і пересувається в препозицію граматичного ядра речення. Інформативна значимість компонентів речення задає їхні позиції на комунікативному рівні. У цьому полягає комунікативна функція порядку слів у двоскладному спонукальному реченні.

Проведений аналіз структури спонукального речення виявив основні функції порядку слів – граматичну та комунікативну, що дає можливість говорити про значимість порядку слів спонукального речення. Зміна порядку слів у кожному конкретному випадку викликає зміну граматичної і змістовної структури речення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Гринберг Дж. Некоторые грамматические универсалии, преимущественно касающиеся порядка значимых элементов / Дж. Гринберг; [пер. с англ. Е. М. Моргуновой] // Новое в зарубежной лингвистике. – 1970. – Вып. 5. – С. 114–162.
2. Михайленко В. В. Парадигма імператива (на прикладі давньоанглійської та інших давньогерманських мов) / В. В. Михайленко. – Чернівці: Рута, 2001. – 302 с.
3. Полховська М. В. Екзистенційні речення в ранньомовноанглійській мові: структурно-семантичний та функціональний аспекти: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04 / Полховська Марина Володимирівна. Х., 2009. – 202 с.
4. Hartmann R. R., Stork P. C. Dictionary of Language and Linguistics / R. R. Hartmann, P. C. Stork. – London, 1972. – 302 p.
5. Jacobson C. Inversion in English with Special Reference to the Early Modern English Period / Jacobson C. – Uppsala, 1951. – 320 p.
6. Rezkiewicz A. Ordering of Elements in Late Old English Prose in Terms of Their Size and Structural Complexity / A. Rezkiewicz. – Wroclaw, 1966. – pp. 35-60
7. Richards J. C., Platt J., Platt H. Longman Dictionary of Language Teaching and Applied Linguistics / J. C. Richards, J. Platt, H. Platt. – Harlow: Longman, 1999. – 423 p.
8. Shakespeare William. Full Collection of Works. – [Електронний ресурс] / W. Shakespeare – Режим доступу: <http://www.twirpx.com/file/305276/>
9. Shannon A. A. Descriptive Syntax of the Parker Manuscript of the Anglo-Saxon Chronicle from 734 to 891 / A. A. Shannon. – London, 1964. – 66 p.